

Qorti tal-Appell

(Kompetenza Inferjuri)

Imhalled Anthony Ellul

Appell 328/2011/1

MM Workshop Limited [C 430230]

vs

Dipartiment tal-Protezzjoni Civili

21 ta' Marzu 2017.

Il-Qorti,

Rat **I-Avviz tat-Talba tas-socjeta' attrici tal-15 t'April 2011** quddiem it-Tribunal ghal Talbiet Zghar permezz ta' liema ppremettiet li (i) hija wettqet xogholijiet fuq vetturi proprjeta' tad-Dipartiment konvenut fuq ordnijiet tieghu stess; (ii) id-Dipartiment naqas milli jhallas il-prezz ghax-xogholijiet maghmula mis-socjeta' attrici u dan fis-somma ta' elfejn disa' mija tmienja u tletin ewro u erbgha u sittin centezmu (€2938.64); u (iii) minkejja li f'diversi okkazzjonijiet is-socjeta' attrici nterpellat lid-Dipartiment sabiex ihallas is-somma dovuta anke permezz ta' ittra legali datata 22 ta' Lulju 2010 u ta' ittra ufficjali datata 1 ta' Settembru 2010, dan baqa' inadempjenti. Ghaldaqstant is-socjeta' attrici talbet lit-Tribunal sabiex jordna lid-Dipartiment konvenut ihallasha s-somma ta' elfejn disa' mija u tmienja u tletin ewro u erbgha u sittin centezmu (€2938.64) flimkien mal-ispejjez gudizzjarji nkluz dawk tal-ittra legali u tal-ittra ufficjali, kif ukoll, il-hlas tal-imghaxijiet relattivi skont il-ligi.

Rat **ir-risposta tad-Dipartiment konvenut tal-24 ta' Mejju 2011**¹ permezz ta' liema huwa eccepixxa (i) preliminarjament il-preskrizzjoni tal-azzjoni a tenur tal-Artikolu 2148 (a) tal-Kap 16 tal-Ligijiet ta' Malta; (ii) preliminarjament ukoll illi id-Dipartiment ma huwiex il-legittimu kontraddittur f'din il-kawza u dan stante li fl-ewwel lok huwa qatt ma ordna li jsiru dawn ix-xogholijiet li taghhom qieghed jintalab il-hlas, u fit-tieni lok, dawn il-vetturi qatt ma gew mghoddija formalment lilu; (iii) minghajr pregudizzju, ghandu jigi kjamat in kawza ta' Mark Pace (ID547677M) ta' 106, Marcar, Triq Xintill, Tarxien, u dan peress li kien hu li ordna x-xogholijiet li huma mertu ta' din il-kawza u mhux id-Dipartiment konvenut; u (iv) fil-mertu u bla pregudizzju, t-talbiet attrici huma nfondati fil-fatt u fid-dritt.

¹ Fol 4.

Rat **id-digriet tat-Tribunal tat-28 ta' Lulju 2011** permezz ta' liema giet michuda t-talba tad-Dipartiment konvenut ghall-kjamat in kawza ta' Mark Pace²;

Rat **is-sentenza tat-Tribunal tat-3 ta' Frar 2015** dwar l-ewwel zewg eccezzjonijiet preliminari tad-Dipartiment li biha giet michuda l-eccezzjoni preliminari tad-Dipartiment dwar il-legittimu kontradittur, pero' giet milqugha l-eccezzjoni dwar il-preskrizzjoni. Bl-ispejjez kontra s-socjeta' attrici.

Is-socjeta' attrici appellat mis-sentenza. Id-Dipartiment wiegeb u ressaq appell incidentali³.

Waqt is-seduta tal-4 ta' Novembru 2016⁴ dehru d-difensuri tal-partijiet u rapprezentant tad-Dipartiment. Id-difensuri ddikjaraw li m'ghandhomx x'izidu ma' dak diga' dikjarat fl-atti.

Il-Qorti rat l-atti li minnhom jirrizulta li:

i. Is-socjeta' MM Workshop Limited hija kumpanija li taghti servizz ta' mekkanik lil diversi Dipartimenti tal-Gvern;

ii. Ma hemm ebda ftehim bil-miktub ma' xi dipartiment dwar il-procedura mhaddma sabiex jinghataw dawn is-servizzi izda meta xi dipartiment ikollu bzonn is-servizzi tas-socjeta' isir appuntament, il-vetturi jigu mibghuta mid-Dipartiment max-xufiera tad-Dipartiment rispettiv, u wara li jsir ix-xoghol fuq il-vettura tintbaghat l-*invoice* lid-Dipartiment koncernat;

iii. Jekk wara xahar il-hlas ikun ghadu ma sarx, jinhareg l-*istatement* tal-akkont tal-klijent rispettiv u jintbaghat lill-klijent⁵;

iv. Is-socjeta' appellanti tghid li d-Dipartiment appellat kien wiehed mid-Dipartimenti li juza s-servizzi taghha⁶;

v. L-invoices mertu tal-proceduri odjerni huma tlieta – dawk bin-numru 2321 u 3554 fir-rigward tal-vettura tal-ghamla Polo W 2390 u dik bin-numru 3029 fir-rigward ta' vann bin-numru ta' registrazzjoni PDC - 005⁷. L-ammont totali mitlub huwa €2938.64;

vi. Ix-xogholijiet fuq dawn il-vetturi saru fl-2008⁸ u l-invoices relattivi inhargu f'perjodi differenti f'dik is-sena stess⁹;

² Fol 13.

³ Fol 12 et seq.

⁴ Fol 35.

⁵ Affidavit Josephine Mercieca - Fol 39.

⁶ Ibid. Fol 39.

⁷ Xhieda Josephine Mercieca Fol 42.

⁸ Fol 72 – Dok MM5.

⁹ Fol 71 – Dok MM4.

vii. Dawn il-vetturi m'humhiex proprjeta' tad-Dipartiment¹⁰ u s-sidien taghhom huma ndividwi privati¹¹.

L-appell principali

L-aggravji tas-socjeta' appellanti huma li:

1. L-eccezzjoni tal-preskrizzjoni la setghet tinghata u lanqas tintlaqa' mit-Tribunal il-ghaliex hija nkompatibbli mal-eccezzjoni tal-inezistenza assoluta tal-kreditu sollevata wkoll mid-Dipartiment konvenut;
2. It-Tribunal kien zbaljat meta kkonkluda li ma kienx hemm accettazzjoni tad-dejn da parti tad-Dipartiment u li l-kaz kien preskritt.

Id-Dipartiment appellat irribatta li:

1. L-eccezzjonijiet imqajma minnu quddiem it-Tribunal kienu jirrigwardaw il-preskrizzjoni tal-azzjoni u li d-Dipartiment mhux il-legittimu kuntradittur, liema eccezzjonijiet kienu bla pregudizzju ghal xulxin. F'ebda waqt id-Dipartiment ma eccepixxa li l-kreditu huwa inezistenti;
2. Id-Dipartiment ma kienx accetta d-dejn u fil-korrispondenza tieghu mas-socjeta' illum appellant huwa kkommetta ruhu biss li kienu qeghdin isiru l-verifiki necessarji sabiex jigi determinat jekk l-ammonti mitluba ghandhomx jithallsu jew le.

L-appell incidental

Id-Dipartiment appella minn dik il-parti tas-sentenza li permezz taghha giet michuda l-eccezzjoni preliminari tieghu li m'huwiex il-legittimu kontradittur.

Sintetikament l-ilmenti huma li:

- i. Ghalkemm it-Tribunal irrikonoxxa li d-Dipartiment mhuwiex is-sid ta' dawn il-vetturi, huwa xorta sostna li t-tiswijiet ghandu jhallas ghalihom id-Dipartiment ghax iz-zewg vetturi "dehru" li kienu qed jintuzaw ghad-Dipartiment;
- ii. Id-dubju li qanqal it-Tribunal dwar il-fatt li l-vetturi kellhom l-*istickers* tad-Dipartiment meta ma kinux jappartjenu lilu kellu jimmilita favur u mhux kontra l-istess Dipartiment;
- iii. Id-Dipartiment m'ordnax it-tiswijiet fuq dawn il-vetturi;

¹⁰ Fol 51-53.

¹¹ Affidavit ta' Brian Farrugia f'isem Transport Malta a fol 57 et seq.

iv. Ix-xoghol gie ordnat minn certu Mark Pace li la kien impjegat tad-Dipartiment u lanqas kien awtorizzat minnu biex jordna tali tiswijiet;

v. Illi t-Tribunal skarta wkoll il-fatt li l-karozzi msemija ma kellhomx *number plate* li juru li huma karozzi tal-gvern. Il-karozzi kollha tad-Dipartiment ghandhom it-targa tal-Gvern GVH jew GVN;

vi. Ma hemm ebda ness bejn id-Dipartiment, il-vetturi in kwistjoni u l-invoices mahruqa fuqhom.

Is-socjeta' MM Workshop Ltd irribattiet li:

i. It-Tribunal irrizultalu li l-vetturi in kwistjoni kienu jintuzaw mid-Dipartiment u kien fihom ukoll l-*istickers* tal-istess Dipartiment;

ii. Id-Dipartiment ma ressaq ebda prova biex jikkorrobora t-tezi tieghu li huwa m'awtorizzax tali xogholijiet fuq l-imsemmija vetturi;

iii. Il-provi juru li l-procedura ufficjali tal-LPO's (*Local Purchase Order*) li suppost kienet tithaddem mid-Dipartimenti tal-Gvern ma kinitx tintuza fi zmien li gew ordnati dawn ix-xogholijiet u cioe' meta kien direttur Peter Cordina.

Ghajr ghall-ewwel aggravju tas-socjeta' appellanti fl-appell principali, kemm it-tieni aggravju taghha kif ukoll l-appell incidental tal-Dipartiment jilmentaw mill-apprezzament tal-provi tat-Tribunal. Kif inghad fil-kaz **Sharon Tonna vs Joseph Tonna deciz fis-27 ta' Jannar 2017**¹² -

"Din il-Qorti tibda billi tirribadixxi li, bhala qorti ta' revizjoni, ma tiddisturbax l-apprezzament tal-provi maghmul mill-ewwel Qorti, partikolarment bhal fil-kaz prezenti fejn dik il-Qorti kellha l-opportunita` li tisma' lill-partijiet, sakemm ma jirrizultax xi zball manifest li jekk ma jigix rettifikat parti jew ohra ssofri ingustizzja. Izda, din il-Qorti, anke bhala qorti ta' revizjoni, xorta ghandha tezamina l-provi kollha akkwiziti sabiex tistabilixxi jekk il-konkluzjoni raggjunta mill-ewwel Qorti kinitx wahda li dik il-Qorti setghet ragjonevolment tasal ghaliha mill-provi."

Konsiderazzjoni dwar l-appell incidental tal-Dipartiment.

Il-Qorti sejra tqis l-ewwel dan l-appell.

L-eccezzjoni preliminari tal-konvenut taqra:-

" Illi preliminarjament u minghajr pregudizzju ghall-premess, l-intimat jeccepixxi li huwa m'huwiex legittimu kuntradittur f'din il-kawza, u dan stante li fl-ewwel lok, id-Dipartiment qatt ma ordna li jsiru dawn ix-xogholijiet li taghhom qieghed jintalab il-hlas, u li fit-tieni lok, dawn il-vetturi qatt ma gew mgghoddija formalment lid-Dipartiment intimat;"

Fil-kaz **Pauline MacDonald vs Medistar Healthcare Services Limited et deciza fit-28 ta' Settembru 2016**¹³ il-Qorti qalet hekk:

¹² Cit Nru 152/05.

¹³ Rik Gur Nru 700/14.

"Il-kriterji li jirrendu parti f'kawza bhala legittimu kontradittur jirrizultaw ben cari mill-gurisprudenza:

Focal Maritime Services Company Limited vs Top Hat Company Limited deciza fid-9 t'April 2008 mill-Qorti tal-Appell:

"In linea ta' principju ġenerali huwa, bla dubju, indiskuss illi d-deduzzjoni ta' konvenut f'gudizzju trid, neċessarjament, titwieled minn rapport ġuridiku, sija jekk dan jemani minn kuntratt, leżjoni ta' dritt minn intervent delittwuz jew akwiljan, ope successionis jew minn sitwazzjonijiet strutturalment komuni (ad eżempju, f'kondominju jew il-krejjazzjoni ta' ċerti servituzjiet). Li jfisser, b'konsegwenza, illi kawza ma tkunx tista' tikkonsegwi l-iskop tagħha jekk mhux fil-konfront ta' dak li miegħu l-attur, għal xi waħda mill-konnessjonijiet aċċennati, għandu relazzjoni ġuridika.

Fil-kaz fl-ismijiet **Edgar Urpani pro et noe vs Continental Meat Co. Ltd** deciz fit-23 t'Ottubru 2009¹⁴ intqal hekk:

"Huwa ben risaput illi, u apparti mill-operat tal-ligi, il-kostituzzjoni in gudizzju ta' parti mharrka tinsel minn qagħda ta' rapport ġuridiku precedenti, sija kontrattwali, extra-kontrattwali, delittwuz jew akwiljan. Ara Artikolu 959 Kodici Civili. Dan neċessarjament ifisser illi l-azzjoni proposta jrid ikollha bejn il-partijiet konnessjoni ma' l-oggett jew it-titolu tal-kawza."

Illi inoltre l-gurisprudenza tkompli hekk:

"Għal fini tal-valutazzjoni ta' l-integrità tal-kontradittorju rigward irid isir b'mod esklussiv għal dak prospettat mill-attur bit-talba tiegħu. Dan għaliex il-kontradittorju hu determinat fuq il-bazi tad-domanda proposta." (**Avukat Dr Aaron Mifsud Bonnici noe vs European Institute of Education Limited**).¹⁵

L-attrici harrket lill-konvenuta għal xogholijiet fuq vetturi tad-Dipartiment, li allegatament saru fuq ordni tal-istess Dipartiment. L-invoices relattivi għandhom in-numru 2321 datat 24 ta' April 2008, 3029 datat 29 ta' Mejju, 2008 u 3554 datat 25 ta' Gunju 2008. Il-qorti tosserva:

1. Il-fatt wahdu li l-vetturi mhumiex proprjeta' tad-Dipartiment ma jfissirx li ma tezistix relazzjoni ġuridika bejn il-partijiet. Ma tressqet l-ebda prova li l-vetturi bin-numri ta' registrazzjoni W 2390 u PDC 005 ma kinux qeghdin jintuzaw mid-Dipartiment fl-2008, fil-perjodu in kwistjoni. Patrick Murgu, Direttur tad-Dipartiment minn Jannar 2010 qal biss li –

"Mistoqsi jekk kinux jintuzaw mid-Dipartiment tagħna: jien nghid li ma nafx jekk kinux jintuzaw mid-Dipartiment pero' naf li ma humhiex tad-Dipartiment."¹⁶

Peter Cordina, id-Direttur responsabbli mid-Dipartiment fl-2008, ma giex imharrek sabiex jixhed. Il-qorti lanqas ma tifhem kif id-Dipartiment ma harrikk lil Mark Pace meta tikkunsidra li fit-twegiba qal: "(...) li kien hu li ordna x-xogholijiet li huma meritu ta' din il-kawza u mhux id-Dipartiment intimat".

¹⁴ Rik 1758/99 deciz minn din il-Qorti.

¹⁵ (Nru 777/06) Deciz 13 ta' Marzu 2009 mill-Qorti ta' l-Appell.

¹⁶ Fol 48.

Pero' fil-kors tal-gbir tal-provi il-konvenut ma ndenjax ruhu jispjega min hu Mark Pace.

Min-naha l-ohra, Josephine Mercieca li tirraprezenta lill-attrici, xehedet:

*"...l-vetturi li jigu fil-garaxx taghna ta' Civil Protection Department huma kollha bl-istickers ta-Civil Protection Department stess."*¹⁷

Qalet ukoll li l-vetturi kienu jittiehdu l-garaxx tal-attrici minn impjegati tad-Dipartiment. Hu minnu li ma qalitx x'jisimhom, pero' f'dak li qalet ma gietx kontradetta.

Ir-ritratti fir-rigward tal-vann PDC 005¹⁸ jikkonfermaw li fuqu kien hemm stampat logo tad-Dipartiment u l-kliem Protezzjoni Civili. Jirrizulta wkoll li d-Dipartiment kien f'okkazzjonijiet ohra juza s-servizzi tal-attrici sabiex isir xoghol fuq vetturi tad-Dipartiment.

2. Ghalkemm jidher li tezisti procedura formali tal-Gvern bl-uzu tal-LPO's sabiex isir ix-xogħol¹⁹, mhux talli d-Dipartiment ma gab ebda prova li din il-procedura formali kienet tithaddem fil-perjodu li fih id-Dipartiment kien taht it-tmexxija tad-direttur Peter Cordina, talli ntweraw li almenu fir-rigward ta' erba' vetturi ohra proprjeta' tad-Dipartiment, ukoll kienu saru xogholijiet mis-socjeta' appellanti minghajr ma nstab rekord dwar xi awtorizzazzjoni formali. Xogħol li gie rikonoxxut mid-Dipartiment stess u l-LPO ghalihom harget fl-2010 u cioe' sentejn wara²⁰ li kienu hargu l-*invoices* ghax-xogholijiet fuqhom²¹.

Jinghad ukoll li Josephine Mercieca ikkonfermat li fil-perjodu in ezami huma qatt ma rcevew LPOs minghand id-Dipartiment. Il-vetturi kienu sempliciment jittiehdu fil-garaxx tas-socjeta' appellant minghajr dokumentazzjoni²².

Di piu', u kif konfermat minn Patrick Murgo fl-affidavit tieghu²³ din l-awtorizzazzjoni gieli tinghata bit-telefon mid-Direttur stess. Ghal darb'ohra jigi sottolineat li l-fatt li l-ex Direttur Peter Cordina, li kien l-aktar persuna li seta' jixhet dawl fuq il-kwistjoni dwar l-awtorizzazzjoni ghax-xogholijiet ma tressaqx biex jixhed, ikompli jimmilita kontra t-tezi tad-Dipartiment. Id-Dipartiment strah biss fuq id-dikjarazzjoni ta' Patrick Murgo li, *"d-Direttur li kien jokkupa l-kariga qabli, u cioe' s-Sur Peter Cordina, kien ikkonfermali wkoll illi ma kienx id-Dipartiment li kien ordna x-xoghol fuq dawn l-vetturi li ma jappartjenux lid-Dipartiment"*²⁴, li fic-cirkostanzi m'ghandhiex titqies bizzejjed.

¹⁷ Affidavit a fol 39.

¹⁸ Fol 74-76.

¹⁹ Affidavit Patrick Murgo a fol 47.

²⁰ Fol 25-32.

²¹ Fol 71.

²² Fol 64.

²³ Fol 47 para 3.

²⁴ Affidavit a fol 23.

Id-Dipartiment jargumenta wkoll li l-persuna li ordna x-xogholijiet fuq dawn il-vetturi, Mark Pace, ma kienx impjegat tieghu u ghalhekk la kien jirraprezentah u lanqas kien awtorizzat minnu biex jaghmel tali ordnijiet ghan-nom tad-Dipartiment. Mark Pace izda ukoll ma tressaqx biex jixhed quddiem it-Tribunal u ghalhekk id-Dipartiment baqa' ma tax spjegazzjoni kredibbli dwar kif vetturi li kienu *bl-istickers/logos* tad-Dipartiment kienu jinsabu f'idejn terzi jekk mhux bl-approvazzjoni tal-istess Dipartiment.

Fid-dawl tas-suespost il-Qorti tqis li -

- i. Il-provi li tressqu dwar din l-eccezzjoni wrew li vetturi *bl-istickers/logos* tad-Dipartiment ittiehdu ghat-tiswiija ghand is-socjeta' appellanti fl-2008 u l-hlas ghalihom baqa' ma sarx;
- ii. Dan inissel relazzjoni guridika bejn id-Dipartiment u s-socjeta' appellanti;
- iii. Id-Dipartiment ma ressaq ebda prova konvincenti biex jiddisassocja ruhu minn dan in-ness, almenu fuq bazi ta' probabilita'. La ntwerha li l-vetturi in kwistjoni ma kinux jintuzaw mid-Dipartiment u lanqas li ma kienx hemm awtorizzazzjoni minnu ghal xogholijiet fuqhom.

Fic-cirkostanzi, hemm fis-sehh relazzjoni guridika bejn is-socjeta' appellanti u d-Dipartiment u ghalhekk hija ghandha dritt iddur fuqu b'talba ghall-hlas. Id-Dipartiment huwa ghalhekk legittimu kontradittur f'dawn il-proceduri.

Dan l-appell huwa michud.

Konsiderazzjoni dwar l-appell principali.

Il-qorti ser tibda biex tikkunsidra u tiddeciedi dwar it-tieni aggravju.

L-artikolu 2148(a) tal-Kodici Civili jipprovdi –

"2148. L-azzjonijiet hawn taht imsemmija jaqghu bi preskrizzjoni bl-eghluq ta' tmintax-il xahar:

(a) l-azzjonijiet ta' persuni li jahdmu sengha jew arti mekkanika ghall-prezz tal-opri jew tax-xogholijiet taghom jew materjal li jifforni".

Fl-ewwel lok u bhala fatt, skont l-*statement of account* tal-4 ta' Jannar 2010 mibghut mis-socjeta' appellanti lid-Dipartiment appellat²⁵, l-*invoices* in kwistjoni huma datati hekk:

Invoice 2321 fir-rigward tal-vettura Polo W 2390 datat 24 t'April 2008

Invoice 3029 fir-rigward tal-vettura PDC- 005 datat 28 ta' Mejju 2008

²⁵ Fol 71.

Invoice 3554 fir-rigward tal-vettura Polo W 2390 datat 25 ta' Gunju 2008.

Ix-xoghol fuq dawn il-vetturi sar fl-2008²⁶. L-attrici ssostni li l-ewwel ittra ufficjali kontra d-Dipartiment dwar dawn il-hlasijiet intbaghtet fl-1 ta' Settembru 2010²⁷. Mill-atti ma jirrizultax li pprezentat kopja taghha. Il-preskrizzjoni tibda tiddekorri mid-data tat-tlett invoices rispettivi.

Ghal kull buon fini, u qabel tipprocedi ulterjorment, il-Qorti tqis li l-argument tas-socjeta' appellanti li ma hemmx preskrizzjoni ghax is-servizz lid-Dipartiment huwa wiehed kontinwu²⁸ huwa nfondat. Huwa car mill-atti li kienet tohrog *invoice* separata ghal kull tiswija fuq kull vettura wara li jitlesta x-xoghol fuqha. Mela ghal fini ta' preskrizzjoni, ix-xogholijiet li saru fuq id-diversi vetturi huma ben distingwibbi u ma hemm ebda kontinwazzjoni ta' servizzi moghtija.

Pero' f'kull kaz jifdal il-kwistjoni dwar jekk id-Dipartiment kienx irrikonoxxa u accetta li kien hemm dejn da parti tieghu fir-rigward tal-*invoices* mertu ta' dawn il-proceduri.

Kif inghad fil-kaz **Id-Direttur tar-Registru Pubbliku vs HSBC Bank Malta p.l.c deciz fl-1 ta' Lulju 2014**²⁹ -

"Fis-sentenza taghha tat-30 ta' Mejju 2003 fil-kawza "Is-socjeta' kummercjali Dominic Department Stores Limited vs Is-socjeta' kummercjali Malta Diary Products Limited" il-Qorti tal-Appell qalet hekk :-

L-Artikolu 2133 tal-Kodici Civili jghid hekk: "Il-preskrizzjoni tinkiser jekk id-debitur jew il-pussessur jaghraf il-jedd tal-parti li kontra taghha dik il-preskrizzjoni kienet bdiet miexja."

Fis-sentenza moghtija minn din il-Qorti ta' l-Appell tat-30 ta' Mejju 1952 fil-kawza fl-ismijiet Carmelo Micallef vs Brigadier John Belle Mc Canee noe. jinghad hekk: "Illi r-rikonjizzjoni interruttiva ghar-rinunzja ghall-preskrizzjoni kompita tista' tkun diretta u espressa, b' dikjarazzjoni formali tal-volonta' li jigi rikonoxxut id-dritt; tista' tkun diretta u tacita, b' fatti li fihom infushom immedjatament juru dik il-volonta'; u tista' tkun indiretta jew prezunta, dedotta minn fatti konkludenti inkompatibili mal-volonta' tal-preskrivent li jikkontesta l-ezistenza u l-ezercizzju tad-dritt. Ir-rinunzja tacita hi kwistjoni tal-volonta' prezunta tad-debitur, u kwindi ma hemmx rinunzja jekk hu jesprimi ruhu b' mod li jimmanifesta pjuttost l-intenzjoni li ma jirrikonoxxix id-dritt;

Ma hemmx dubju li, kif jghidu Marcade' u Pont (Spiegaz. Teor. Prat. Cod.Nap., XI. P. 190, para. 179), "..... nel caso di contesa sulla circostanza della esistenza della ricognizione, la prova appartiene a colui che la invoca....."

Biex l-attijiet tad-debitur jigu nterpretati bhala rikonoxximent, jehtieg li jkunu univoci Il-Baudry- Lacantinerie (Tratt. Teor. Prat. Dto. Civ., pag. 393 et seq) jikkontempla diversi kazijiet fejn tidhol il-kwistjoni tar-rikonoxximent, u jghid (ara nota (3) pag. 393) illi:- "Dei

²⁶ Email datata 21 ta' Jannar 2010 a fol 72.

²⁷ Avviz tat-Talba.

²⁸ Fol 7.

²⁹ Rik Nru 1192/12.

semplici colloqui tra creditori e debitori non potrebbero evidentemente implicare il riconoscimento del debito”.

*Fis-sentenza li tat din il-Qorti (PA/NC) fil-kawza **"Perit Joseph Barbara et vs Segretarju tal-War Damage Commission"** inghad hekk :-*

Illi l-Artikolu 2133 tal-Kap.16 jiddisponi li "Il-preskrizzjoni tinkiser jekk id-debitur jew il-pussessur jaghraf il-jedd tal-parti li kontra taghha dik il-preskrizzjoni kienet bdiet miexja”.

*"Kif josserva l-Laurent ir-rikonoxximent huwa rinunzia `Chi riconosce I diritti del creditore fa una rinuncia il riconoscimento implica una rinunzia; coll` ammettere il diritto della persona contro la quale si sta prescrivendo io rinuncio a valermi del tempo già corso a mio profitto`. Il-gurisprudenza maltija [Prim Awla **Farrugia vs Perini**] ikkunsidrat l-interruzzjoni anki bhala `l` abdicazione di un diritto` [App.Civ. **Alfred Brownrigg vs Giuseppe Fenech**].*

[.....]

F`dan ir-rigward huwa rilevanti dak li osservat l-Onorabbli Qorti tal-Appell fil-kawza **Anthony Guillaumier vs Joseph Cassar Aveta** fis-sens li trattattivi bi skop ta` transazzjoni jinterrompu l-preskrizzjoni u jghatu fundament ghar-rinunzja interruttiva tacita tal-istess "reggiandosi negli effetti la rinunzia alla prescrizione alla ricognizione, sia pure tacita, del proprio debito sull fondamento che il debitore quando si presta alle trattative, riconosce la sussistenza delle pretese e fa` abbastanza perche` il precetto [tal-ligi] sia sodisfatto [Vol.XXIV.II.589; XXXII.I.639; XVIII.II.621; XLII.I.153]"

...

In tema legali jigi osservat li l-ligi tistipula li "Tista` ssir rinunzja ghall-preskrizzjoni già akkwistata" [Art.2108(2)] u fl-Artikolu sussegwenti tghid hekk: "(1) Ir-rinunzja ghall-preskrizzjoni tista` tkun espressa jew tacita; (2) Ir-rinunzja tacita tigi minn fatt li jissoponi l-abbandun tal-jedd akkwistat”.

Illi r-rinunzja lecita ghad-dekorriment tal-perjodu preskrittiv estintiv ta` l-azzjoni trid tirrizulta "da un fatto che suppone l`abbandono del diritto acquistato....Comunque sia, non potrebbe esservi dubbio sul pensiero della Corte..... La volonta` tacita` deve essere tanto certa quanto la volonta` espressa..... il fatto deve essere di tale natura, che non lasci nessun dubbio sulla intenzione di abbandonare il diritto acquisito colla prescrizione”. Fi kliem iehor ir-rinunzja ghall-preskrizzjoni trid tikun rizultat ta` attijiet jew fatti li ma jistghux jfissru jew jittiehdu b` haga ohra hlief bhala rinunzja jew ammissjoni [Vol.XXIX.I.326]. Fil-kaz ta` dubbju l-apprezzament ghandu jwassal ghall-konvinciment kontra r-rinunzja u mhux favur”.

Fis-sentenza t-Tribunal osserva:

"Issa l-kwistjoni huwa jekk il-pagament li sar akkont jew le u jekk inhu l-kaz jekk huwa ghalhekk accettazzjoni tad-debitu u nterrompa l-preskrizzjoni. Apparti minn dan l-invoices huma kollha separati minn xulxin u l-perjodu ghall kull wiehed jiddekorri mid-data tal-invoice u mhux minn xi statement of account li sar wara. Illi hawnhekk Patrick Murgo kien car meta ghamel il-hlas li kien qed ihallas ghall-certi invoices u mhux ohrajn ghaliex ma sabx il-verifiki Kopja Informali ta' Sentenza Pagna 10 minn 10 Qrati tal-Gustizzja mehtiega u ghalhekk ma accettax d-dejn. Illi l-fatt li Peter Cordina rrisponda ghall-emails fejn qal "Thanks, will review and inform you in due course" jew "in process" fil-fehma tat-Tribunal ma jwasslux ghall-acctazzjoni ta' dejn kif jitlob il-Ligi. In vista ta' dan kollu t-Tribunal ihoss illi t-talba hija preskritta. Jirrizulta illi ma kien hemm ebda interruzzjoni ta' preskrizzjoni ghalhekk it-talba hija preskritta."

Fil-fehma tal-Qorti, l-komunikazzjoni li saret bejn il-partijiet fir-rigward tal-vetturi li taghom kien intalab hlas mis-socjeta' appellanti trid tittiehed **fil-kuntest shih** ta' dak li kien ghaddej bejniethom. Jigi nnutat li:

- i. Kif inghad, il-procedura mhaddma mis-socjeta' appellanti kienet li tintbaghat l-*invoice* lid-Dipartiment koncernat appena li jsir ix-xoghol fuq il-vettura, u fin-nuqqas ta' hlas fi zmien xahar minn dik l-*invoice*, kien jintbaghat l-istatement tal-akkont lid-Dipartiment³⁰. Hu ghalhekk probabbli li d-Dipartiment ircieva l-*invoices* mertu ta' dawn il-proceduri sa mill-2008. L-istess jinghad ghall-istatements tal-akkont li skont l-istess procedura kienu jintbaghtu regolarment jekk il-hlas ma jsirx fi zmien xahar. X'ghamel bihom dawn id-dokumenti d-Dipartiment baqa' mhux maghruf;
- ii. Ma ngiebet ebda prova li d-Dipartiment f'xi zmien qabel l-2010 kien ikkontesta li ghandu jaghmel hlasijiet dwar tiswijiet fuq dawn il-vetturi ghax dawn ma kinux tieghu jew ghax ma kinux uzati minnu. Kif qalet b'mod mhux kontestat Josephine Mercieca f'email datata 18 ta' Marzu 2010 –

"...I have been sending monthly statements of accounts and discussing these vehicles since 2008 with Mr Peter Cordina who never at any time denied that the vehicles do not belong to the Civil Protection Department³¹";
- iii. Ragjonevolment, li kieku d-Direttur fl-epoka in ezami ried jichad il-konnessjoni tad-Dipartiment mal-vetturi li l-*invoices* dwarhom huma oggett ta' din il-kawza, kien jikkontesta. Haga li ma saritx;
- iv. Il-kwistjoni dwar l-*invoices* pendenti kienet giet ukoll diskussa ma' impjegati tad-Dipartiment, Yolanda Grech u CP Debono li skont Joseph Mercieca, *"they are both well informed about all these pending invoices³²"*. Din il-komunikazzjoni ma gietx michuda u lanqas intwera li huma, ghan-nom tad-Dipartiment, kienu cahdu li hemm almenu hlas dovut fir-rigward tal-vetturi nvoluti. Dawn iz-zewg haddiema ma xehdux fil-proceduri.

F'dan l-isfond, il-Qorti ma tistax tasal ghall-istess konkluzjoni tat-Tribunal li ma kienx hemm rikonoxximent u accettazzjoni regolari tad-debitu mid-Dipartiment inkluz izda mhux limitat ghall-komunikazzjoni li ghamlet is-socjeta' appellanti ma' Peter Cordina bejn Novembru u Dicembru tal-2009.

³⁰ Fol 39.

³¹ Fol 73.

³² Email tal-10 ta' Novembru 2009 a fol 68.

Il-Qorti tqis infatti li l-email tal-10 ta' Novembru 2009 mibghuta mis-socjeta' appellanti lil Peter Cordina³³ kienet biss *reminder* dwar it-talba ghal hlasijiet li kienu ilhom zmien pendenti u a konoxxenza tad-Dipartiment tant li Mercieca fl-email intestata "*outstanding bills*" fakkret lid-Direttur li –

"As you can see the invoices have been outstanding for a long time so early payments on the said invoices would be appreciated".

It-twegiba ta' Peter Cordina dakinhar stess kienet, "*will review and will inform you in due course*"³⁴.

Sussegwentement, permezz ta' email datata 4 ta' Dicembru, 2009, Josephine Mercieca kitbet lil Peter Cordina:-

"I have been trying to contact you through out the whole week but unfortunately with no luck. We are still awaiting our payments of last year's invoices. Your early settlement of the said invoices would be appreciated".

Dan ovvjament kien jirreferi ghax-xoghol li sar matul is-sena 2008, li kien jinkludi l-invoices li jissemew fl-*istatement* tal-4 ta' Jannar 2010. It-twegiba tad-Direttur tad-Dipartiment, permezz ta' email mibghuta dakinhar, kien "***in process***". Kliem li jaghti lill-qorti x'tifhem li min-naha tad-Dipartiment kien accetta li l-hlas kien dovut u li m'hemmx kontestazzjoni. L-attrici pprezentat il-kawza fil-15 ta' April, 2011. Dan ifisser li fid-data li giet prezentata l-kawza kienu ghadhom m'ghaddewx it-tmintax-il xahar ghal finijiet ta' preskrizzjoni taht l-artikolu 2148(b).

Fic-cirkostanzi l-Qorti tqis li fil-perjodu meta d-Dipartiment kien immexxi minn Peter Cordina, kien hemm ir-rikonoxximent tad-debitu versu s-socjeta' appellanti. Id-Dipartiment huwa wiehed u ghalhekk tali accettazzjoni ma tistax tigi rtirata sempliciment ghax inbidel id-Direttur.

Il-qorti tosserva wkoll li l-attrici hi socjeta kummercjali. Il-Qorti tal-Kummerc f'sentenza tal-14 ta' Ottubru 1954, fil-kawza **Joseph Mizzi nomine vs Joseph Delicata proprio et nomine** (Vol. XXXVIII.iii.710), qalet:

'... skont l- art. 2253(a) (illum art. 2148(a)) ta l- Kodici Civili, jaqghu bil - pres krizzjoni bl - eghluq ta' tmintax - il xahar "l-azzjonijiet tal-hajjata, skrapar, mastrudaxxi, bennejja, bajjada, haddieda, argentieri, arluggara u ta' persuni ohra li jahdmu sengha jew arti mekkanika, ghall-prezz tal-opri jew tax-xogholijiet tagghom, jew tal-materjal li jfornu";.... Id - dispozizzjoni tal-ligi kontenuta fl-ittra (a) tal-imsemmi artikolu tal-Kodici Civili tirreferixxi ruhha ghal lokazzjoni ta' opera, li biha l-persuni fuq enumerati jkunu obligaw ruhhom li jaghtu x-xoghol tagghom, u mhux ghal locatio operis li biha l-impreditur jobbliga ruhu li jaghti, mhux ix-xoghol, imma l-prodott tax-xoghol – meta l-lokazzjoni d'opera tkun konnessa ma' organizzazzjoni ta' mezzi teknici li timprimi lill-lokazzjoni l-karattru ta' att oggettivament kummercjali".

³³ Fol 68.

³⁴ Fol 68.

(ara wkoll sentenza ta' din il-qorti fl-ismijiet **Evan Balzan vs Mary Grace Farrugia**, tal-25 ta' Frar 2015). L-attrici hi spekulatur li aktar minn *opra* tat *opus*. Fic-cirkostanzi dak li ghamlet l-attrici u li dwaru tippretendi l-hlas, m'ghandux x'jaqsam mal-Artikolu 2148(a) tal-Kodici Civili.

Fic-cirkostanzi m'hemmx htiega li din il-qorti tikkunsidra l-ewwel aggravju tas-socjeta appellanti.

Ghal dawn il-motivi:

- i. Tichad l-appell incidental tal-konvenut u tikkonferma dik il-parti tas-sentenza tat-Tribunal ghal Talbiet Zghar li cahdet l-eccezzjoni tal-appellat li m'huwiex il-legittimu kontradittur. Spejjez a karigu tal-konvenut.**
- ii. Tilqa' l-appell tal-attrici u tvarja s-sentenza tat-Tribunal ghal Talbiet Zghar fis-sens li thassar dik il-parti fejn laqghet l-ewwel eccezzjoni tal-konvenut dwar il-preskrizzjoni u minflok tichad l-istess. Spejjez a karigu tal-konvenut.**
- iii. B'applikazzjoni tal-artikolu 8(4) tal-Att dwar it-Tribunal ghal Talbiet Zghar, il-kawza ghandha tibqa' tinstema' quddiem din il-qorti.**

Anthony Ellul.